

ДРАГАН КОВАЧЕВИЋ*

ЕКСКУРЗИЈЕ У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ - циљеви, задаци и извођење -

Појам и значај

Екскурзије су путовања група људи ради рекреације, забаве, упознавања занимљивих објеката и појава одређеног простора, али и њихово стручно и научно схватање.

Наставне екскурзије су један од облика рада који се остварује демонстрацијом на терену, у природној средини.

Према својој намени екскурзије се могу подијелити на: туристичке које имају рекреативно-забавни циљ и школске (тематске и комплексне) које су у функцији савлађивања наставних програма који се односе на природне и друштвене садржаје простора који се посјећује.

Екскурзије су веома ефикасан начин објашњавања одређених наставних садржаја па их можемо окарактерисати као "најефикаснији начин учења", "велики час очигледности", "незамјенљив контакт са природом", "најбоља синтеза наставних садржаја различитих образовних области", "амбулантна школа", "аутобуска школа", а прије свега "школа у природи".

Екскурзије су, можемо слободно рећи, школе демократије, јер се у њој ученици самоорганизују, одговорно учествују у њеном припремању и брину да се све што је предвиђено реализује.

Образовно-васпитни задаци екскурзије

Свака екскурзија, а посебно наставна да би била успјешно изведена мора имати своје образовно-васпитне задатке, које је неопходно реализовати. Ове задатке је веома добро формулисао Завод за унапређење васпитања и образовања града Београда те их у цјелости наводимо:

- да код ученика развија способност посматрања, опажања и уочавања предмета, објеката и појава, сагледавање и разумијевање њихових међусобних веза и односа како у природи, тако и у људском друштву.

- да доприноси продубљивању, проширивању и обогаћивању искуства ученика, подстичу и буде интересовање за новим сазнањима, повезују теорију са праксом, подстичу ученике да активно учествују и доприносе развоју друштва

* Проф. географије у ОШ "Д. Обрадовић" Бања Лука.

- да буде патриотизам, његују људску солидарност, хуманизам, другарство пожртвованост, колективни дух, животни оптимизам и реално схватање живота.

- да допринесе бољем и свестранијем упознавању ученикове личности, као и успостављање ближих и непосреднијих односа између наставника и ученика и ученика међусобно.

- да код ученика подстичу и развијају смисао и жељу за активним учешћем у друштвено корисном раду, да знају оцјенити праву вриједност рада, да се са већом сигурношћу определијеле за животни позив, његују упорност и истрајност, навике, одговорност, тачност и вриједности у раду,

- да развијају смисао за лијепо, буде љубав према природи, природним љепотама, као и тековинама материјалне и духовне културе (треба додати - свога народа) човјечанства, да подстиче умјетничко изражавање код ученика,

- да развијају способност оријентације у природи, служење планом и картом на терену, као и да допринесе оспособљавању ученика за географско представљање терена,

- да уоче дејство и улогу човјека на географску средину и могућност њене заштите,

- да допринесе васпитању и оспособљавању ученика за одбрану и заштиту своје отаџбине.

Ове задатке наводимо у цјелини јер се посљедњих година у Републици Српској дешава да екскурзије, ако се тако могу назвати, не реализују ни један од ових задатака, па се екскурзије претварају у назовимо љетовања, чији је исход веома често неизвијестан, а понекада и са трагичним епилогом. Екскурзије, ако су добро припремљене и организоване, имају високе васпитне вриједности. Оне на много квалитетнији начин представљају слику о укупном културном и привредном развоју наше земље, боље и од сваког предавања, без обзира на квалитет предавања и предавача.

Планирање и припремање екскурзија

Екскурзије да би оствариле повољне васпитно-образовне ефекте, морају бити на вријеме планиране од стране стручних и управних органа школе, за сваку школску годину или перспективно. При планирању екскурзије треба поћи од циљева који се желе остварити. Са методско-дидактичке стране екскурзија ће успјети ако на њеном реализовању заједнички раде сви наставници и као резултат заједничког рада донесу план проучавања најважнијих мјеста и објеката које треба видјети и објаснити приликом посјете одређеном простору. Посебну улогу у овом послу треба да има наставник географије.

Планирање екскурзије обухвата вријеме и мјесто-марш-руту извођења екскурзије. При избору праваца екскурзије треба се држати следећих принципа:

- захтијева наставних програма
- психофизичког узраста ученика
- поступности упознавања отаџбине
- расположивог времена
- трошковника екскурзије

- смјештаја и исхране ученика

Посебну пажњу треба посветити времену извођења екскурзије. Мада у овом погледу до сада нису усвојена нека правила можемо препоручити следеће:

- да се екскурзије изводе послје школског распуста (на почетку осмог разреда или крајем трећег или почетком четвртог разреда средње школе). За стручни дио екскурзије морају се припремити и наставници и ученици, као и материјална средства.

Припремање наставника. Наставничко вијеће и управа школе одређују наставника-руководиоца екскурзије, водећи рачуна о струци наставника и њиховом броју-један наставник на 20 ученика. При извођењу екскурзије најпотребнији су наставници географије, историје, биологије и физичког образовања.

Неопходно је сваком од наставника који учествују у извођењу екскурзије дати конкретна задужења: исхрана, финансије, прва помоћ итд.

Припремање наставника обухвата проучавање садржаја који се односе на природне особине, мјеста, објекте, знаменитости простора који се обилази. Припрема тезе које ће му олакшати рад на терену. У оквиру припреме наставника за екскурзију спада и упознавање родитеља са планом екскурзије, као и израда марш-руте која треба да буде изложена у холу школе да би се са њом могли упознати сви заинтересовани.

Припремање ученика обухвата подјелу на групе које ће бити носиоци одређених задатака. Пошто је екскурзија подјељена на логичке цјелине, свака од њих са одређеним задацима се повјерава једној групи. Нпр. у току екскурзије једна група би биљежила географске карактеристике објеката и појава, а на завршетку екскурзије, приликом анализе исте, та група би поднијела извјештај о својим запажањима и закључке до којих је дошла.

Припремање материјалних средства за извођење екскурзија углавном су сносили до сада родитељи, а мањим дијелом школа или нека друга установа. Оваква ситуација ствара озбиљне тешкоће школама у погледу обухвата ученика екскурзијама.

Извођење екскурзије

Послје свеобухватних припрема, приступа се извођењу екскурзије. Да би у потпуности била ефикасна претпоставке су:

- темељито извршене припреме
- избор озбиљне туристичке агенције
- строго придржавање плана екскурзије

У току екскурзије посебну пажњу треба поклонити дисциплини ученика, организација рада и смјештају ученика. Наставници унапријед морају знати да ће у току екскурзије доћи до попуштања пажње и дисциплине, па се због тога посебна пажња мора посветити стриктном придржавању плана извођења екскурзије. Наставник, а посебно вођа екскурзије мора посебну пажњу посветити стручном раду и наставника и ученичких група, јер се стручне грешке тешко исправљају у кабинетима.

Свака екскурзија има и планиране часове забавно-рекреативних садржаја. Ове часове треба реализовати по плану, јер су оне у фокусу интересовања ученика на свакој екскурзији. Неизвођење ових активности одвлачи пажњу ученика и ствара недисциплину.

За успјех екскурзије велику улогу има личност наставника, његове стручне и моралне квалитете, о чему не треба посебно говорити. У току објашњавања објеката и појава простора који се обилази, наставник мора имати "мјеру" колико и шта треба да говори, уколико претјера у свом излагању пажњу ученика више неће придобити без обзира о којим се садржајима ради. И овдје посебну улогу имају наставници географије, без којих се ни једна екскурзија не би требала организовати ни изводити.

Завршетак екскурзије

Након завршене екскурзије, групе ученика са својим представницима треба да поднесу извјештај о резултатима посматрања до којих су дошли за вријеме екскурзије. О извјештају води се дискусија са наставником и свим учесницима екскурзије, изводе закључци и поуке.

Ученици могу да напишу и семинарске радове који ће бити засновани на подацима сакупљеним на терену. Теме са екскурзије могу бити обрађиване на часовима понављања и утврђивања, секцији или додатној настави из географије или другим часовима, ако је у питању тематска екскурзија.

Писмени радови, збирке примјерака сакупљених на екскурзији, проспекти, фото и дија-снимци могу да послуже за припремање изложбе у кабинету географије или холу школе, како би се и остали ученици упознали са током екскурзије. Најуспјешнији радови требају бити објављени у школском листу или нпр. географском листу.

Врло често екскурзије опште и стручне, завршавају се на аутобуским или жељезничким станицама, без адекватне анализе. Због тога истичемо велики значај времена организовања екскурзије.

Након завршене екскурзије, наставник-вођа екскурзије подноси извјештај Наставничком вијећу и Управи школе о својим запажањима за вријеме екскурзије. Извјештај садржи:

- мјесто и објекти који су посјећени
- здравствено стање ученика
- дисциплина ученика

- квалитет услуга које је понудила агенција (итинерери, смјештај, храна, обилазак предвиђених мјеста итд.).

На крају посебно треба истаћи да је услов за успјешно извођење екскурзије избор озбиљне агенције која ће својим услугама омогућити реализовање свих задатака и циљева екскурзије, што последњих година у нашим школама није био случај. Зато Министарство туризма и просвете морају прописати које све циљеве и задатке треба да испуни једна екскурзија да би била оправдана, агенције које својим квалитетом омогућавају извођење екскурзије, а чега и се све школе морале придржавати у циљу успјешне реализације васпитно-образовних задатака екскурзије, сигурности ученика и наставника који у њој учествују.

Комисија РППЗ-а би морала имати увид у програме екскурзија, дати своје мишљење о програму екскурзије које би школе морале да доставе на почетку школске године.

Овим мјерама увело би се реда у хаотично стање које влада када су у питању екскурзије, а чему су допринијеле многе приватне агенције, које нису способне за овако комплексне послове као што су квалитетно организовање екскурзија.